

Evangeliet er uforståelig uten loven

Jon Kvalbein, Dagen 29. juni, 2010.

”Den som tar bort loven, tar også bort evangeliet.” Brynjulf Hoas valgte dette Luther-sitatet som overskrift i sin avskjedsforelesning på Fjellhaug Misjonshøgskole 1. Juni.

Brynjulf Hoas ble ansatt på Fjellhaug i 1990, fra 1995 som førsteamanuensis. Han har hovedsakelig undervist i kirke- og dogmehistorie og systematisk-teologiske emner. I særlig grad har den lutherske senreformasjonen, ortodoksien og pietismen vært hans forskningsområde. I 1991 tok han den teologiske doktorgraden ved Concordia Seminary USA på en avhandling om Martin Chemnitz's nattverdteologi. Her følger et kortfattet referat av forelesningen:

Martin Luthers gjennombrudd i synet på rettferdiggjørelseslæren kom etter mye anfektelser og personlig kamp sannsynligvis våren 1518. Omtrent samtidig kom han til klarhet i synet på lov og evangelium. I en preken i 1532 slår Luther fast at den rette skjelning mellom lov og tro, bud og evangelium er den høyeste kunst i kristendommen. Det dreier seg om et helhetssyn på Guds Ord. Lovens tale er alt det som preker om våre synder og Guds vrede. Evangeliet er alt som viser til Guds nåde, forsoningen og tilgivelse i Kristus. Loven virker anger, evangeliet tenner troen. Dette gjelder ikke bare i forbindelse med den grunnleggende omvendelsen, men også ved den daglige omvendelsen, fordi det nye Kristus-livet står i en stadig kamp med den gamle Adam. En kristen i denne verden er samtidig rettferdig og synder, etter luthersk tenkning.

Loven ble ikke gitt først av Moses. Loven er gitt av Gud fra evighet. Loven var skrevet inn i menneskets hjerter ved skapelsen. Det var ikke loven som ble forandret ved syndefallet, men menneskeslekten. De ti bud sammenfatter den naturlige lov. Fra 1522 begynte Luther å skjelne mellom ulike anvendelse av den ene lov. Han taler om lovens ”to bruk». I dens politiske bruk skal loven sikre en ytre, sivil rettferdighet i samfunnet. Den skal anvendes av foreldrene til å oppdra barna til gagns borgere. Den andre bruk er den avslørende, dømmende og åndelige bruk idet samvittigheten blir klar over at Gud krever et fullkomment hjerte og en udelt kjærlighet til Gud. Loven overgir oss til Guds vrede og dom. Dette er kirken kalt til å forkynne. Folk må bli klar over alvoret i den situasjonen de befinner seg i.

Uttrykket ”lovens tredje bruk” er ikke brukt av Luther. Men saklig sett finner vi denne læren hos ham. Hans grunnsyn på mennesket som samtidig synder og rettferdig, medfører at den troende stadig trenger loven for å bli bevart i et ydmykt forhold til Gud. Den kristne trenger også påminning og veiledning til sant kristent liv, uten at gode gjerninger noen gang blir en frelsesvei.

Luthers syn på loven ble mer utmeislet i den såkalte antinomistiske striden i årene 1537-40. Melancton la stor vekt på loven i undervisning og forkynnelse. Loven måtte skape ekte anger, først deretter kunne evangeliet forkynnes. Ellers var loven nødvendig for den daglige helliggjørelsen, hevdet han. Johann Agricola, som hadde et nært forhold både til Luther og Melancton, reagerte imot Melancton og hevdet at sann omvendelse er en frukt av evangeliet. Loven kan ikke frembringe tro eller liv. Kristus hadde oppfylt loven, derfor var den avskaffet som frelsesvei og hadde ikke lenger noen funksjon.

I første omgang undervurderte Luther denne konflikten, idet han i noen grad betraktet den som en strid om ord. Men i neste omgang måtte Luther presisere sitt syn, da særlig skarpt i polemikk mot Agricola. Alt som dømmer synden i oss er lovens tale, sier Luther. Ja, selv fremstillingen av Kristi død

på korset for oss, kan ha lovens virkning idet korset avslører at Gud ikke tåler vår synd. Evangeliet bærer noe av loven med seg og i seg. Om vi tar bort loven, blir evangeliet meningsløst. Loven har ingen plass i rettferdiggjørelsen, understreker Luther. Likevel er det slik at "den som tar bort loven, tar også bort evangeliet". Loven er ingen virkende årsak i rettferdiggjørelsen, men den har en nødvendig sanerende funksjon. Der Guds rike skal få rom, må det både rives ned og bygges opp. Det er umulig å forklare korsets mening uten å vise til loven. Syndenes forlatelse har ingen mening for mennesker som ikke forstår at de er syndere eller hvor det ikke er noen lov som dømmes.

Evangeliet er uten betingelser

Vi stiller Brynjulf Hoaas noen aktuelle spørsmål om forkynnelse av lov og evangelium.

- Dersom lovens funksjon er å stille mennesket til ansvar for en hellig Gud, hvordan vil du da vurdere en folkekirkelig forkynnelse som forneker fortapelsens mulighet og regner alle døpte som Guds barn?

- Det finnes ulike grunnsyn bak en forkynnelse av denne type. Det mest radikale hviler på to bibelstridige forutsetninger. For det første et endimensjonalt gudsbilde der Gud bare er god, barmhjertig og omsorgsfull. Da viker en tilbake for å la Guds kompromissløse oppgjør med synden komme til uttrykk i forkynnelsen. Dernest møter vi stadig oftere en bestridelse av syndefallets og arvesyndens realitet. Vi får høre at barna kommer inn i denne verden som Guds barn ettersom de er skapt i Guds bilde. Loven blir redusert til en ordening som skal regulere livet mennesker imellom.

En mildere variant er kjennetegnet ved at Gud nåde i dåpen blir fremstilt på en slik måte at et skjult dåpsliv "overvintre" som en glo under et askelag av verdslighet og uoppgjort synd, ja, også gjennom døden. Felles for dem er at de svekker lovens, dødens og dommens alvor.

- Innenfor moderne herlighetsteologi regner noen med at en kristen blir ledet av Ånden slik at loven er overflødig.

- Begrepsparet "korsteologi" og "herlighetsteologi" møter vi for første gang hos Luther i 1518. Herlighetsteologi kjennetegnes av en avsvakkelse av arvesyndens radikale konsekvenser. Hos Luther hadde hans korsteologi brodd mot middelalderens katolske omvendelseslære: mennesket kan bidra til sin egen omvendelse og gjennom sin helliggjørelse bidra til sin egen endelige frelse. Omkring 1521-22 fikk Luther også et annet problem å stri med: spiritualismen (av spiritus = ånd). Her regner en med at Den Hellige Ånd har innflytelse på menneskets indre uavhengig av Guds Ord. Luther kalte dette for "svermeri". Spørsmålet her er hvordan vi kan skille Åndens tale fra hva som kommer fra vår egen "ånd", forførende "ånder" og "tidsånden". Både "herlighetsteolog" og "spiritualisme" er strømninger som Guds kirke har måtte slite med til alle tider. Utfordringen for oss er å gå mot strømmen. Vi må fastholde Guds Ords autoritet og la Bibelens konkrete budskap komme til sin rett i vår forkynnelse slik at Ordet korrigerer våre tanker.

- I dag setter mange krav til forkynnelsen om at den ikke skal gi folk dårlig samvittighet eller et svekket selvbilde.

Det er neppe tvil om at mange mennesker i dag sliter med seg selv og sitt eget selvbylde.

Møtet med idealbildet som møter oss i media og populærkulturen, er ikke alltid lett. Reformatorisk teologi har lært oss å skille mellom det som gjelder ”inn for mennesker” og det som gjelder ”inn for Gud.” Vi må ikke forveksle en sivil, ytre rettferdighet som gjelder i samfunnet og den hele og fulle rettferdighet og hellighet som gjelder for Gud. Vi må ikke tale på en slik måte at alminnelige skikkelige medmennesker opplever at vi gjør dem til ”dårlige” ja, nærmest kriminelle mennesker. Om forkynnelsen ikke har dette for øye, kan den nok komme til å bidra til å fremkalle dårlig samvittighet på feilaktig grunnlag. Men den sterke fokus på selvrealisering og personlig suksess som er så utbredt i dag, bør ut fra Guds Ord avgjort avsløres som en egosentrisk selvopptatthet som nettopp er uttrykk for menneskets grunnsynd, det dype indre forderv som er selve arvesynden. Får vi orden på dette, kan vi tale om menneskets syndighet på en måte som gjør at våre tilhørere i kirker og bedehus kan få et realistisk selvbylde både i forhold til Gud og i forhold til sine medmennesker.

- Mange ønsker ”smertefrie fødsler” – omvendelse og nytt liv uten syndserkjennelse og konkursopplevelse.

Det er aldri behagelig å bli avslørt, spesielt ikke når det gjelder et så alvorlig spørsmål som evig liv eller evig fortapelse. Å oppdage at en bygger sitt liv på et selvbedrag, vil være smertelig. I følge vår lutherske bekjennelse består en *virkelig* omvendelse i anger og tro. Angeren beskrives som den skrekk som jages inn i sjelen når en forstår at en har krenket Gud med sitt syndige vesen og liv. Å erkjenne at en som folk flest kommer til kort, er ikke så vanskelig. Men å ta inn over seg ikke bare at en har syndet i tanker, ord og gjerninger, men kjenner lysten til det onde i hjerte og derfor fortjener evig fortapelse, er noe annet. Både Bibelen og vår lutherske tro er meget klar på at det for en synder er forferdelig å falle i den levende Guds hender. Selv om mange ønsker – som du sier – ”en smertefri fødsel”, så er kristne forkynnere kalt til å forkynne også dette. Og forkynnere burde vite at om arvesyndens gru ikke blir forkynt, kan en vanskelig tale rett om rettferdiggjørelsen. En forkynner som fortier dette, svikter både Gud og de han forkynnet for.

| - Hvordan forkynne slik at vi unngår loviskhet og ”moralisme”?

- Det viktigste er å ha en klar forståelse av hva Gud lov er og hva det frelsende evangeliet er. Vi må ikke omgi evangeliet med ulike slags betingelser: Dersom du gjør slik eller sånn, da kan du oppnå full tilgivelse. Dette er å gjøre evangeliets ubetingede løfter om til betingede løfter, dvs. til lov. Heller ikke må vi tenke at først må en forkynne loven radikalt slik at folk blir tilstrekkelig angrende, deretter evangeliet. Resultatet blir det samme. Det knyttes betingelser til evangeliet. Er jeg tilstrekkelig angrende? Nei, loven og evangeliet må forkynnes i en viss samtidighet (C. Fr. Wisløff). Da kommer begge til sin rett og får gjøre sin gjerning.